

Lidia PRISAC (n. 1978, s. Antonești, m. Ștefan-Vodă) – licențiată (2001) a Facultății de Istorie a Universității de Stat din Moldova, doctor în istorie (2013) al Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, cu tema *Relațiile interetnice în Republica Moldova (1991–2005)*. Bursiera Departamentului UNESCO Studii Sud-est Europene, Facultatea de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova (2002); a Școlii Doctorale Francofone în Științe Sociale, Europa Centrală și Orientală, Universitatea din București (2007); a Școlii de Studii Avansate în Jurnalism, Centrul pentru Jurnalism Independent (2012) și a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” (2019). Bursieră a programelor de cercetare post-doctorale „Eugen Ionescu” oferit de Guvernul României și AUF (România, 2016); „Atlas” oferit de Fundația Maison des Sciences de l’Homme (FMSH) și Centrul de Studii Franco-Ruse (CEFR) (Franța, 2017); „Rafael Lemkin” oferit de Fundația Institutului-Muzeu al Genocidului Armean (Armenia, 2019); „Burse pentru cercetători străini” oferit de Institutul Cultural Român (România, 2019). Cercetător al Institutului Patrimoniului Cultural (din 2003) și al Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan” (din 2018) din cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Domenii de interes: istoria recentă a Republicii Moldova, istoria minorităților naționale/etnice; relații interetnice în spațiul (ex)sovietic; istoria diferendului transnistrean; viața cotidiană în Moldova sovietică. Cercetările recente sunt axate preponderant pe istoria comunității armenice din Basarabia în perioada interbelică, inclusiv istoria refugiaților armeni ajunși în România regală după genocid și sovietizare. A publicat peste 100 de studii și articole în Republica Moldova, România, Armenia, Lituania, Germania, Ucraina, Federația Rusă, Serbia. Publicații recente: «Этнические меньшинства на периферии империи – армяне Бессарабии накануне и после революционного системного кризиса в России», *Политические, социально-экономические и межэтнические процессы в пограничных регионах России в XVI–начале XX вв.*, Материалы международной научно-практической конференции (г. Уфа, 1–4 июня 2020 г.) /Отв. ред. Р.Г. Буканова. Уфа: Мир печати, 2020, с. 328-336; „Sub ocrotirea «fratelui mai mare» sau despre «naționalitățile conlocuitoare» din R(A)SS Moldovenească”, *Panorama comunismului în Moldova sovietică. Context, surse, interpretări* /ed. Liliana Corobca, Iași, Polirom, 2019, p. 414-436; „Dimensiuni ale cotidianului sovietic în RSS Moldovenească”, *Panorama comunismului în Moldova sovietică. Context, surse, interpretări* /ed. Liliana Corobca, Iași, Polirom, 2019, p. 710-730 (coautor); „Revizuirea memoriei. O altfel de abordare a deportărilor din RSS Moldovenească. Studiu introductiv”, *Arhivele memoriei: Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească: Memorii. Documente. Studii de caz*, vol III: Cercetări realizate în localitățile din sudul Republicii Moldova, C. Manolache (ed.), Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, p. 8-22 (coautor); „Transnistrian war (march 2 – july 21 1992) lived and narrated by military reporters”, *Stress in military profession. Thematic collection of articles*, Strategic research institute, University of defense, Republic of Serbia & Faculty of military science, Stellenbosch university, South Africa, Media center „Odbrana”, Belgrade, p. 295-313; „Exodul armenilor după genocid și sovietizare în România regală (1915/1918 – 1924)”, *The 1st Annual Kurultai of the Endangered Cultural Heritage – AKECH 2018*, Constanța, 2018, p. 85-99; „The Armenian Community in the Republic of Moldova: Demographic, Cultural, and Religious Aspects”, *Armenians in Post-Socialist Europe*, Konrad Siekierski, Stefan Troebst (eds.), Köln, Böhlau, 2016, p. 89-106 (coautor); *Arhitectura relațiilor interetnice în spațiul ex-sovietic: Republica Moldova (1991–2014)*, Iași, Lumen, 2015, 305 p. etc.

Lidia PRISAC

ISTORIOGRAFIA SEPARATISMULUI TRANSNISTREAN (1989–2005)

Ediția a II-a,
revăzută și adăugită

Chișinău, 2021

CZU 323.173(478)"1989/2005"

*Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale
și editat cu contribuția Ministerului Educației, Culturii și Cercetării*

Lucrarea a fost recomandată spre editare la ședința Consiliului științific al Bibliotecii Științifice (Institut) „Andrei Lupan”, proces-verbal nr. 1 din 19 ianuarie 2021

Consultant științific: dr. hab., col. (r) Constantin Manolache

Redactor științific: dr. Ion Valer Xenofontov

Editor: Eduard Potângă

Referenți științifici: dr. Liliana Rotaru, dr. Oleg Bujor

Redactor literar: Vitalie Țurcanu

Procesare computerizată: Nadia Potângă

Copertă: Natalia Berebiuc

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Prisac, Lidia.

Istoriografia separatismului transnistrean (1989–2005) / Lidia Prisac; consultant științific: Constantin Manolache; redactor științific: Ion Valer Xenofontov; referenți științifici: Liliana Rotaru, Oleg Bujor. – Ed. a 2-a, rev. și adăugită. – Chișinău: Lexon-Prim, 2021. – 170 p.: fot., il., h.

Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr.: p. 126-149. – Ind. de nume, geogr.: p. 164-170. – 500 ex.

ISBN 978-9975-3291-2-5.

Dimpreună cu o suită impresionantă de titluri istoriografice, lucrarea pune la îndemâna cititorului abordarea unui subiect ce ține de fenomenul secesiunii Republicii Moldova în perioada imediată a dezintegrării URSS. Monografia cuprinde problematica istoriografică a separatismului transnistrean și este destinată cercetătorilor din diverse domenii, organelor puterii de stat și organelor de administrare publică din Republica Moldova, profesorilor, studenților și tuturor celor interesați de aspectele diferendului transnistrean.

CUPRINS

Lista abrevierilor	7
Notă asupra ediției (Lidia Prisac)	8
Conflictul transnistrean între lucrări științifice și cele de propagandă (Ivan Duminica)	11
Приднестровский конфликт между научными и пропагандистскими работами (Иван Думиника)	14
Introducere	17

Capitolul I. SEPARATISMUL TRANSNISTREAN REFLECTAT ÎN LUCRĂRILE AUTORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

I.1. Considerații preliminare	23
I.2. Spațiul transnistrean ca entitate teritorială românească	33
I.3. Elemente etnoculturale și lingvistice	41
I.4. Dimensiuni economice și geopolitice ale separatismului transnistrean	50

Capitolul II. PROBLEMA TRANSNISTREANĂ ȘI SEPARATISMUL ÎN LITERATURA OCCIDENTALĂ ȘI DIN ROMÂNIA

II.1. Cadru sumar	65
II.2. Interesele istorice ale Rusiei în Transnistria și în Republica Moldova	75
II.2.1. Discursul istoriografic occidental	75
II.2.2. Istoriografia din România	78
II.3. Conflictul interetnic în cadrul separatismului transnistrean	80

II.3.1. Panopticul demersului istoriografic occidental	80
II.3.2. Aspectul interetnic în percepția autorilor români	85
II.4. Rolul Federației Ruse și al Ucrainei în susținerea și alimentarea separatismului	87
II.4.1. Ipoteza reflectată de autorii occidentali	88
II.4.2. Factorul principal estimat în literatura din România	92

Capitolul III. SEPARATISMUL TRANSNISTREAN

ÎN PUBLICAȚIILE PROSEPARATISTE	95
III.1. Dimensiunile problemei	95
III.2. „Cultura transnistreană” – vectorul politicii proseparatiste	100
III.3. Problema minorităților naționale și diminuarea drepturilor lor – element esențial al separatismului transnistrean	104
III.4. Recunoașterea factorului geopolitic al separatismului transnistrean	112

Concluzii și recomandări	119
Bibliografie	126
Abstract	150
Anexe	153
Indice de nume	164
Indice geografic	169

LISTA ABREVIERILOR

AIO	Anuarul de Istorie Orală
AȘM	Academia de Științe a Moldovei
CSI	Comunitatea Statelor Independente
DR	Destin Românesc. Revistă de istorie și cultură
IPP	Institutul de Politici Publice
MAE	Ministerul Afacerilor Externe
MECCRM	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
NATO	Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSCE	Organizația de Securitate și Cooperare Europeană
OSTK	Consiliul Unit a Colectivelor de Muncă
„rmn”	republica moldovenească nistreană
rmn	republica moldovenească nistreană
sec.	secol
SUA	Statele Unite ale Americii
UE	Uniunea Europeană
UNA-UNSO	Adunarea Națională Ucraineană– Autoapărarea poporului ucrainean

Prezentă expunere este segmentată în trei capitole, fiecare orientat spre abordarea separatismului transnistrean într-un cadru particular. Primul capitol expune reflectarea istoriografică a dihotomiei transnistrene în Republica Moldova. Dezideratul esențial reținut în expunere constituie faptul că separatismul transnistrean marchează produsul geopolitic al intereselor Federației Ruse în zonă.

Cel de-al doilea capitol trasează dinamica abordării fenomenului separatismului transnistrean în literatura occidentală și cea din România. Ținând cont că viziunile în problema diferendului transnistrean nu sunt identice pentru Occident și România, am considerat semnificativ să abordez unele aspecte ale istoriografiei separatismului transnistrean în mod separat.

Cel de-al treilea capitol dezvăluie abordarea istoriografică a separatismului în lucrările autorilor pro-separatiști, ruși și celor editate la Tiraspol. În acest segment editorial voi elabora o argumentare a demonstrației ipotezei enunțate mai sus.

Capitolul I

SEPARATISMUL TRANSNISTREAN REFLECTAT ÎN LUCRĂRILE AUTORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

I.1. Considerații preliminare

Cercetarea separatismului transnistrean din Republica Moldova a făcut, de la destrămarea URSS, progrese însemnate. Istoria acestui fenomen a putut fi investigată în diverse centre de cercetare, universitare, academice etc. Cercetătorii separatismului transnistrean au fost privați de accesul direct la sursele de arhivă, agenda lor de cercetare fiind condiționată mai mult de evoluția generală a evenimentelor din spațiul ex-sovietic și memorialistica flagelului transnistrean din primăvara anului 1992.

Odată cu instaurarea regimului separatist, cercetarea academică privind fenomenul transnistrean s-a axat în principal pe investigarea cauzelor declanșării separatismului și găsirea mecanismelor adecvate pentru soluționarea acestei probleme.

Procesul separatismului declanșat în spațiul (ex) sovietic după 1989 a pus sub semnul întrebării factorii care au generat acest fenomen. În lumina evenimentelor destrămării Uniunii Sovietice și mișcării separatiste de la Tiraspol și-au făcut apariția lucrări care tind să găsească chintesența problemei separatiste.

Chiar dacă despre evenimentele desfășurate în Republica Moldova în anii 1991–1992 s-a scris și s-a vorbit suficient de mult,

problema continuând să fie abordată neîncetat⁴, totuși, este de remarcat inexistența unei opinii unilaterale, în vederea celor întâmplare, în raport cu manifestarea unei diversități de abordări și enunțuri.

Una din primele lucrări dedicate diferendului transnistrean și războiului separatist de la Tiraspol este cea a lui V. Nedelciuc⁵. Gândită sub forma unui material, care ar prezenta condițiile și premisele apariției Republicii Moldova ca stat independent pe harta politică a lumii, cronologia și desfășurarea diferendului transnistrean, autorul a putut să prezinte unui cerc larg de cititori informații exacte și obiective despre flagelul armat din partea de est a republicii. Concomitent, lucrării lui V. Nedelciuc i-au lipsit câteva aspecte importante ale diferendului transnistrean, cum ar fi: cauzele declanșării, activitatea statelor intermediare și organizațiilor internaționale în soluționarea separatismului.

Lucrările memorialistice consacrate războiului transnistrean⁶

⁴ Vezi Ion Costăș, *Transnistria 1989–1992: cronică unui război „nedeclarat”*. Dedicată celor căzuți în luptele pentru integritatea Republicii Moldova, București, RAO CLASS, 2012, 667 p.; Anatol Munteanu, *Epopoea libertății: Războiul de la Nistru (1990–1992)*, București, S.C. Lumina Tipu, 2012, 848 p. etc.

⁵ V. Nedelciuc, *Republica Moldova*, Chișinău, Editura Universitas, 1992, 180 p.

⁶ Gh. Budeanu, *Transnistria în flăcări*, Chișinău, 1993, 176 p.; Valentina Ursu, *Râul de sânge*, Chișinău, 1993, 167 p.; V. Bârsan, *Masacrul inocenților. Războiul din Moldova. 1 martie–29 iulie 1992*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993, 262 p.; „Conflictul din Transnistria: adevărul așa cum a fost el”. Materialele conferinței științifico-practice, *Interesele de stat și rolul organelor de interne în asigurarea ordinii constituționale, drepturilor și libertăților omului în raioanele de est ale Republicii Moldova*, Chișinău, 12–13 ianuarie, 1993, Chișinău, Logos, 1996, 184 p.; Olga Căpățână, *În memoria ostașilor căzuți în Transnistria*, Chișinău, Editura Centrală, 1997; Idem, *Cartea memoriei celor căzuți în luptele pentru independența și integritatea Republicii Moldova*, Chișinău, Editura Centrală, 2000, 224 p.; Tudor Iovu, *Poduri de foc: cronică alb-negru a unui război*, Chișinău, 2002, 120 p.; Alexandru Cimbriciuc, *Eroi soroceni în războiul de la Nistru*, Chișinău, 2004, 128 p.; Ștefan Jurja, *Ciuruit de zeci de schije în dealul lui Traian: ce facem cu ecologia din sufletele noastre!?*, Chișinău, Eco-Plai, 2004, 100 p.; Vlad Grecu, *O viziune din focarul conflictului de la Dubăsari*, Chișinău, Prut Internațional, 2005, 180 p.; Trofim Șt., *Candela Speranței*, Chișinău, ESIN & Co, 2005, 352 p.; Petru Soltan, *Transnistria, lacrima mea*, Chișinău, 2006; *Femeia în zonele de conflict: Istoria verbală* /Coord. Călina Trifan, Chișinău, 2006, 196 p.

reflectă conjunctura politico-armată anterioară declanșării conflictului, derularea acțiunilor militare și activitatea structurilor legale de stat în depășirea situației beligerante.

O examinare minuțioasă a evenimentelor din anii 1990–1992 legate de războiul transnistrean este efectuată în lucrarea semnată de Anatolie Munteanu și Nicolae Ciubotaru⁷, care analizează derularea acțiunilor militare și rolul Federației Ruse în acest război. O parte a acestor lucrări reflectă contextul politicii duplicitare a guvernului rus în susținerea enclavei separatiste nistrene și în direcționarea desfășurării războiului⁸.

Actualmente percepem noile valențe metodologice de valorificare a memoriilor și experiențelor de „scriere a istoriei la prezent” prin conturarea sintagmei „ego-istoriei”⁹.

Aspecte importante ale separatismului transnistrean au fost scoase în evidență și de memoriile unor personalități politice de prim rang din perioada declanșării separatismului¹⁰, care pe de o parte au un caracter subiectiv și justificator¹¹, iar pe de altă parte sunt evazive și distante¹², derivate din propaganda sovietică, elu-

⁷ Anatolie Munteanu, Nicolae Ciubotaru, *România de la est. Războiul de pe Nistru (1990–1992)*, București, Editura Ager Economistul, 2004, 471 p.

⁸ Anatol Țăranu, „Cauzele conflictului armat de la Nistru”, *Caiete de istorie*, Chișinău, 2002, nr. 2, pp. 1–10; Eduard Boboc, „Implicarea Armatei a 14-a a Federației Ruse în războiul din Transnistria (1991–1992). Aspecte social-politice, militare, memorialistice”, *AIO*, V, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2004, pp. 285–305; Idem, „Aspecte bizare ale războiului de pe Nistru (I)”, *AIO*, VI, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2005, pp. 311–338; Idem, „Aspecte bizare ale războiului de pe Nistru (II)”, *AIO*, VII, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2006, pp. 367–398.

⁹ Al. Zub, „Istoricul în fața duratei imediate: aportul ego-istoriei”, *Istoria recentă în Europa. Obiecte de studiu, surse, metode*. Lucrările simpozionului internațional organizat de Colegiul Noua Europă, București, 7–8 aprilie 2000, București, 2002, p. 37.

¹⁰ Vezi Viorel Patrîchi, *Mircea Druc sau Lupta cu ultimul imperiu*, București, Zamolxe, 1998, 532 p.

¹¹ Mircea Snegur, *Labirintul destinului. Memorii*, vol. 1, Chișinău, 2007, pp. 601–759.

¹² Petru Lucinschi, *Ultimele zile ale URSS*, București, Evenimentul Românesc, 1998, pp. 95–101; 121–122.

dând practic obiectivitatea istorică și responsabilitatea pentru anumite decizii politice în esență ilegale. Din acest considerent, memorialistica e necesară să fie confruntată cu alte surse adiționale.

Un interes deosebit prezintă lucrările istoricului și diplomatului Mihail Gribincea¹³, fiind primele lucrări din Moldova, obiectul de cercetare ale cărora îl conține prezența forțelor armate ruse în spațiul ex-sovietic, și în special pe teritoriul moldovenesc: premisele, scopurile și consecințele. Aceste investigații au o bază documentară solidă, cea ce permite autorului demonstrarea spectaculoasă a influenței Armatei a 14-a ruse, dislocată în partea de est a Nistrului, asupra situației politice din republică. M. Gribincea subliniază că Armata a 14-a a câștigat „popularitate” în fața comunității internaționale datorită susținerii separatiștilor transnistreni, devenind pentru ei o susținere morală, militar-politică și ideologică¹⁴.

Alături de cercetările secvențiale asupra unor aspecte majore ale separatismului transnistrean o constituie editarea de documente. Până în 2008, în plan intern a fost publicat un volum de documente privind trupele ruse din Republica Moldova, în special cel editat de Mihai Grecu și Anatol Țăranu¹⁵.

Reprezentative sunt și investigațiile științifice asupra separatismului transnistrean ale istoricului Gh. Cojocaru¹⁶, în care auto-

¹³ Mihail Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor destabilizator sau sursă de pericol?* Chișinău, Civitas, 1998, 144 p.; Idem, *Politica rusă a bazelor militare: Georgia și Moldova*, Chișinău, Civitas, 1999, 208 p.

¹⁴ Mihail Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor destabilizator...*, p. 134.

¹⁵ Mihai Grecu, Anatol Țăranu, *Trupele ruse în Republica Moldova. Culegere de documente și materiale*, Chișinău, Litera Internațional, 2004, 870 p.

¹⁶ Gh. Cojocaru, *Politica externă a Republicii Moldova*, Editura Civitas, Chișinău, 1999, 168 p.; Idem, *Separatismul în slujba imperiului*, Chișinău, Civitas, 2000, 192 p.; Idem, *1989 la est de Prut*, Chișinău, Prut Internațional, 2001, 216 p.; Idem, „Maratonul pentru limbă și alfabet (29–31 august 1989)”, *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură* (DR), Chișinău–București, 2001, nr. 1, pp. 83–95; Idem, „Cauzele separatismului politic și teritorial al Republicii Moldova”, *DR*, 2001, nr. 2, pp. 127–133.

rul prezintă o analiză detaliată a exaltării diferendului transnistrean, cauzele care au determinat această escaladare, subliniind interesul Federației Ruse în menținerea separatismului din regiune. În unele cercetări¹⁷ autorul examinează etapele procesului de reglementare pașnică – constituirea și evoluția.

Cu puține, dar notabile excepții, istoriografia separatismului transnistrean din Republica Moldova a generat rezultate deosebite, însă menționez aici și lucrări care au fost scrise cu un pronunțat caracter patetic, propagandistic¹⁸ și compilator, abordate prin prisma nostalgiei interbelice și unirii Basarabiei cu România¹⁹.

Este necesar de amintit în acest sens că restituția istorică recentă constituie nu doar o ocupație temerară, ci și anevoioasă, delicată, în care e necesar să ținem cont de o relație personală, psihono-emoțională a autorilor, aflată la incidența memoriei colective.

Cele mai importante contribuții în studiul separatismului transnistrean din Republica Moldova sunt cele elaborate în cadrul *Institutului de Politici Publice*²⁰ și ale politologului Oazu Nantoi²¹.

¹⁷ Gh. Cojocaru, „Criza transnistreană: o abordare americană (1991–2002)”, *DR*, 2003, nr. 1, pp. 159–169.

¹⁸ Anton Moraru, Roman Alexandru, Mihai Cernencu, Ion Moiseev, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812–1993)*, Chișinău, 1995, 560 p.

¹⁹ Ion Țurcanu, *Basarabia din nou în fața opțiunii istorice. Impresii și mărturii privind mișcarea națională a românilor basarabeni la sfârșitul anilor 80 – începutul anilor 90*, Chișinău, Universitas, 1994, 160 p.; Idem, *Republica Moldova independentă: Studii. Reflecții. Mărturii*, Chișinău, Știința, 2001, 208 p.

²⁰ *Aspecte ale conflictului transnistrean*, Chișinău, 2001, 140 p.

²¹ Oazu Nantoi, „Cu privire la situația în raioanele de est ale Republicii Moldova”, *Aspecte ale conflictului transnistrean (1992–2000)*, Chișinău, IPP, 2001, pp. 9–18; Idem, *Conflict in the Eastern part of the Republic of Moldova – economic aspect*, www.iatp.md/transnistria/en/studies/default.asp?id=3 (accesat: 07.04.2007); Idem, *Planul de reglementare a problemei transnistrene, propus de partea ucraineană – pro și contra*, 8 June 2005, www.ipp.md/comentarii.php?l=ro&id=38 (accesat: 07.04.2007); Idem, *Transnistrean Conflict: What Could the European Union and the United States of America Do?* 21 November 2005, www.ipp.md/public/comentarii/39/en/Transnistrean%20Conflict-EU%20and%20SUA_Engl29.doc (accesat: 07.04.2007).

Lucrările în care se analizează minuțios aspectele politice, militare, juridice ale diferendului transnistrean pot fi accesate în limbile română și engleză. În viziunea sa, principalele condiții ale soluționării regimului separatist de la Tiraspol ar fi implementarea celor „trei D – decriminalizare, demilitarizare și democratizare”²².

Alte contribuții remarcabile privind problema transnistreană îi aparțin omului politic, doctor în științe politice Oleg Serebrian²³, ce caracterizează problema transnistreană ca având la origine un conflict intercultural, ce a căpătat, după 1989, un tot mai pronunțat caracter de conflict geopolitic²⁴.

O culegere de studii și comentarii politice, abordare geopolitică, la tema separatismului transnistrean, îi aparține specialistului în politologie Roman Mihăieș²⁵.

O altă abordare geopolitică a Republicii Moldova, în care este analizat, în mod special, fenomenul separatismului transnistrean prin prismă socio-economică, îi aparține lui Octavian Șofranksy²⁶.

Consolidarea tot mai vădită a sistemului separatist de la Tiraspol și dinamica promovării problemei transnistrene în politica internațională au contribuit la reactualizarea agendei de cercetare a separatismului transnistrean, fapt ce a generat apariția unor investigații interdisciplinare având ca obiectiv major studierea culturii transnistrene, identității și relațiilor sociale, fiind utilizate noi perspective teoretice și metodologice.

²² Oazu Nantoi, *Conflictul din zona de est a Republicii Moldova – o încercare de abordare nouă*, www.conflict.md/upload/File/oazu_2002.doc (accesat: 07.04.2007); Idem, „Conflictul transnistrean – geneză, evoluție, perspective”, *DR*, 2003, nr. 1, pp. 47-70.

²³ Oleg Serebrian, *Va exploda Estul? Geopolitica spațiului pontic*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1998, 131 p.; Oleg Serebrian, *Politosfera*, Chisinau, Editura Cartier, 2001, 152 p.

²⁴ Ibidem, p. 118.

²⁵ Roman Mihăieș, *Pentru o Moldovă europeană și unită. Bătălia pentru Transnistria*, Chișinău, Grafema Libris, 2005, 156 p.

²⁶ Octavian Șofranksy, *Republica Moldova: capital geopolitic*, Chișinău, Ed. Cartier Istoric, 1999, 100 p.

Este justă, în acest context, constatarea lui David Lowenthal: „deși trecutul este o preocupare aproape universală, puține cercetări se conturează în mod explicit asupra felului în care îl văd, conturează, valorează sau înțeleg oamenii”²⁷.

Prin urmare, o nouă generație de cercetători cum ar fi Stela Suhan și Natalia Cojocaru²⁸ au contestat nu doar cauzele geopolitice în interpretarea dezintegrării teritoriului Republicii Moldova. Utilizând mijloacele specifice istoriei sociale, autoarele au încercat să evidențieze constituirea unei baze sociale în procesul separatismului, a consecințelor politicii de deznaționalizare și rusificare, și identificarea diverselor grupe de interese implicate în „construcția” imaginarului colectiv al populației din această regiune.

Studiilor Stelei Suhan și Nataliei Cojocaru li s-au adăugat alte sinteze, care relevă geneza creării identității moldovenești/transnistrene, începând cu proclamarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (1924)²⁹, suport, astăzi, în „alimentarea culturală” a separatismului transnistrean.

²⁷ David Lowenthal, *Trecutul e o țară străină*, București, 2002, p. 21.

²⁸ Stela Suhan, Natalia Cojocaru, *Memoria colectivă și construcții identitare în Transnistria*, Chișinău, IPP, 2002, <http://www.conflict.md/pagini.php?pag=17> (accesat: 0.8.12.2006); Natalia Cojocaru, Stela Suhan, „Stratagems in the construction of the Transnistrean Identities”, *Psihologia socială*, nr. 15, Iași, Polirom, 2005, pp. 119-134; Natalia Cojocaru & Stela Suhan, „Transnistria. The Socio-Ideological Context of Invented Identities”, *Transitions. La Moldavie: entre deux mondes?* (Edité par Jean-Michel De Waele & Catalina Zgureana-Guragata), vol. XLV. 2, Bruxelles, 2005, pp. 153-170.

²⁹ Elena Negru, *Politica etnoculturală în Republica Autonomă Socialistă Moldovenească (1924-1940)*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2003, 204 p.; Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Șişcanu, *Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească. Culegere de documente și materiale*, Chișinău, Civitas, 2004, 336 p.; Apostol Stan, „«Moldovenismul». Istoria unei contrafaceri”, *DR*, 2004, nr. 1-4, pp. 75-87. A se vedea la fel Mihai Grecu, Anatol Țăranu, *Politica de Epurare Lingvistică în Transnistria*, Studiu elaborat în cadrul Institutului de Studii Politice și Militare ULIM, Chișinău, 2005, www.studiidesecuritate.ro/pdf/Grecu,%20Țăranu%20-20Epurare%20lingvistica%20in%20Transnistria.pdf (accesat: 15.03.2007).

Nu sunt de trecut cu vederea, în acest sens, și contribuțiile cercetătorului de la Tel Aviv³⁰ asupra controversatei probleme a Basarabiei. Se pare că Mihail Bruhis reprezintă primul istoric care dovedește că ideea creării republicii autonome transnistrene le-a parvenit sovieticilor abia după ce au eșuat complet toate încercările lor de a pune stăpânire pe Basarabia și de a crea o formațiune statală moldovenească.

Într-un efort interdisciplinar la care au participat științele politice și istoria, lucrarea lui Iulian Frunțașu³¹ constituie, indubitabil, nu doar o noutate incitantă, ci și o invitație la re-examinarea critică a conceptelor asupra naționalismului vehiculate până în prezent, Transnistria fiind un proiect național-ideologic creat de sovietici și perpetuat de neoimperialismul rus.

Reflectând asupra aspectului interetnic al declanșării separatismului transnistrean, trebuie să menționez investigațiile efectuate de doctorul în filosofie Ana Pascaru³², valoroase, dar în unele aspecte contradictorii.

O altă contribuție privind aspectul interetnic al diferendului transnistrean este studiul de debut al autorului, publicat în limba

³⁰ Michael Bruhis, *One Step Back, two Steps Forward: on the Language Policy of the Communist Party of the Soviet Union in the National Republics (Moldovan: a Look Back, a Pevey, and Perspectives, 1924-1980)*, New York, Boudier, 1982; Mihail Bruhis, *Rusia, România și Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1940*, Chișinău, Universitas, 1992, 362 p.; Mihail Bruhis, *Republica Moldova. De la destrămarea imperiului sovietic la restaurarea imperiului rus*, București, Editura Semne, 1997, 296 p.; Mihail Bruhis, *Republica Moldova Qvo Vadis. Oportunism-naționalism-șovinism*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, 324 p.

³¹ Iulian Frunțașu, *O istorie etnopolitică a Basarabiei. 1812-2002*, Chișinău, Cartier, 2002, 592 p.

³² A. Pascaru, T. Spinei, „Problema depășirii stării de conflict în relațiile interetnice”, *MOLDOSCOPIE (Studii de analiză politică)*, partea VI, Chișinău, 1996, pp. 94-138; Ana Pascaru, „Aspecte sociojuridice”, *Conflictul din Transnistria: adevărul așa cum...*, pp. 48-50; Idem, *Societatea între conciliere și conflict: cazul Republicii Moldova*, Chișinău, 2000, 144 p.

engleză, în urma unei conferințe internaționale dedicate multiculturalismului³³.

Prețioase sunt cercetările în domeniul separatismului transnistrean ale cercetătorilor Elena Siupur³⁴, V. Moșneaga, D. Ilașciuc, T. Spinei, A. Zavtur³⁵, V. Saca³⁶, Didina Țăruș³⁷, Silviu Costache³⁸, Vitalie Ciobanu³⁹ etc. În aceste articole sunt abordate diverse aspecte ale problemei enunțate, care completează esențial baza istoriografică a cercetărilor diferendului transnistrean.

În acest context, nu sunt deloc lipsite de interes și studiile comparative care relevă trăsăturile distincte și comune ale conflictelor contemporane și metodele lor de soluționare. Semnificativă în acest sens este și lucrarea de doctorat a lui Essam Abou Salem referitoare la conflictele transnistrean și palestino-izra-

³³ Lidia Prisac, „The Republic of Moldova in search of a new formula for cultural diversity”, *The challenges of Multiculturalism in Central and Eastern Europe*, Cluj-Napoca, Editura Provopress, 2005, pp. 174-180; Idem, „Divergența dialogului intercultural în Republica Moldova”, *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. V, Chișinău, 2004, pp. 67-70; Idem, „Relațiile interetnice în spațiul ex-sovietic – instrument al manipulărilor politice”, *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. VI, Chișinău, 2006, pp. 55-57.

³⁴ Elena Siupur, „Basarabia – Republica Moldova – ipostaze ale mutilării”, *DR*, 1994, nr. 2, pp. 52-68.

³⁵ V. Moșneaga, D. Ilașciuc, T. Spinei, A. Zavtur, „Conflictul social-politic în Moldova (analiză etnopolitică)”, *MOLDOSCOPIE (Studii de analiză politică)*, partea I, 1996, pp. 49-101.

³⁶ V. Saca, „Locul și rolul conflictului în relațiile politice ale societății moldovenești”, *MOLDOSCOPIE (Studii de analiză politică)*, partea IX, 1997, pp. 52-82.

³⁷ Didina Țăruș, „Dimensiunea economică a independenței”, *DR*, 2001, nr. 4, pp. 70-77.

³⁸ Silviu Costache, „Transnistria: radiografia unui conflict”, *Geopolitica, Revistă de geografie politică, geopolitică și geostrategie*, București, Editura Top Form, 2004, anul II, nr. 7-8, pp. 227-232.

³⁹ Vitalie Ciobanu, *Transnistria: Evoluția unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, septembrie 2005, www.fisd.ro/PDF/mater_noi/Raport_Transnistria.pdf. (accesat: 18.05.2007).